

Monumentenprijs voor Oude Groninger Kerken een complete verrassing

GRONINGEN - De Prijs voor de Monumentenzorg 1985, ingesteld door het prins Bernhardfonds, is toegekend aan voorzitter H.G. de Olde van de Stichting Oude Groninger Kerken. Het bedrag van honderdduizend gulden wordt hem op 12 december uitgereikt in de Fraeylemaborg in Slochteren. Dan zal hij ook bekend maken welke bestemming het geld krijgt.

De Olde (52) is in het dagelijks leven directeur patiëntenzorg van Dennenoord in Zuidlaren. Sinds 1981 is hij voorzitter van de kerkenstichting.

De stichting met zijn zesduizend donateurs bezit op dit moment 37 kerken, twee losse torens, een pastorie en drie kerkhoven. Er lopen onderhandelingen over het overnemen van de kerk in Kielwindeweer.

De monumentenprijs wordt voor de tweede keer uitgereikt. Eerder kwam hij terecht bij de Amsterdamse Maatschappij tot Stadsherstel NV.

De Olde: „Ik had weleens in het bestuur gezegd: wie weet komt hij een keer onze richting uit. Je weet dat je goed werk doet en je hoopt dat het gewaardeerd wordt. Je kijkt wat rond in monumenten-Nederland en je zegt tegen elkaar: we zouden best eens een keer een redelijke kans maken. Dat we hem nu al kregen, was een complete verrassing.

Verslaggever Barend Strang sprak met de prijswinnaar.

Barend Strang

„Als we een jaar of tien, vijftien verder zijn, zal de stichting zich voornamelijk bezig houden met groot onderhoud. Ik denk dat we daar nog eeuwen mee voortkunnen. Je doet dit werk ook voor de eeuwigheid. Dat is één van mijn meest wezenlijke gevoelens hierbij. In dat hele kleine stukje tijd dat ons is geschonken, moeten we deze erfenis op een waardige manier doorgeven aan degenen die na ons komen.

Van de zogenaamde oude-kerkenstichtingen zijn wij de oudste. Wij werden in 1969 opgericht. Daarna Friesland, vervolgens Gelderland. Voor de twee Hollanden kwam er één stichting. Zeeland was de laatste. Friesland en Groningen zijn veruit de grootste, zowel wat betreft bezittingen als donateurs. De andere

De laatste keer dat de dominee er sprak, had hij vier toehoorders. Dan kun je niet veel meer. De zaak verviel.

VEILIG

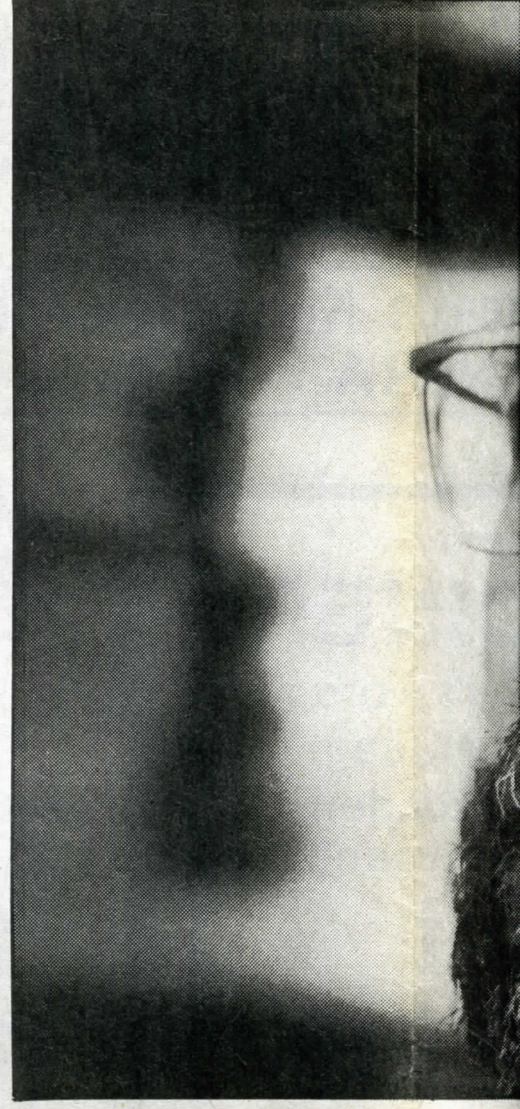
Met de restauratie van een beetje kerk is zes tot zeven ton gemoeid. En dan hebben we het over relatief kleine kerken. De duurste reatauratie die we tot nu toe hebben bekostigd, is die van Godlinze: 2,1 miljoen. Midwolde liep tegen de 1,8 miljoen. Zo'n kerk als Usquert vraagt ook al tegen het miljoen. Naast alle subsidies betalen we zelf zo'n tien procent.

en verkommeren. Zo doen we er in Tolbert wel een jaar of acht over voordat de kerk weer helemaal in orde is.

Ik ben indirect altijd al bij dit werk betrokken geweest. In de tijd dat ik hier in Groningen studeerde, ging ik eens mee met andere studenten, die zeiden: in Midwolde staat een leuke kerk. Vanaf dat moment ben ik op eigen gelegenheid op stap gegaan. Altijd op de fiets. Ik interesseerde me niet alleen voor de kerk als zodanig, maar ook voor de staat waarin hij verkeerde. Ik schreef daar zelfs

In belangrijke mate trekt historie. Hoewel ik arts ben, had ik al toen ik een jaar was erg veel belangstelling voor aardrijkskunde en geschied. In die tijd lang heb ik overwogen om te gaan studeren. Ook van jongsafaan veel belangstelling voor architectuur. Toen ik een jaar was, maakte ik plattegronden van gebouwen. Grote gebouwen, flats, paleizen zelfs. Dat interesseert mij.

Wat je in zo'n kerk terug

Voorzitter H.G. de Olde: „Het aantal ernstige

Werken voor

uit de grootste, zowel wat betreft bezittingen als donateurs. De andere zijn wat kleiner. Wij hebben duidelijk een eerste aanzet gegeven tot dit werk. Ik denk ook niet dat elke provincie zich ervoor leent. Het gaat nadrukkelijk om provincies waar ontzettend veel kerken staan. Friesland heeft er natuurlijk nóg meer dan Groningen. Ik denk dat er in Groningen nu ongeveer 188 of 189 op de monumentenlijst staan. Ieder jaar komt er we een bij.

Voornamelijk de kerkvoogdijen van de hervormde kerk zaten hier met het probleem dat zij én een dominee moesten onderhouden én de kerk in goede staat moesten handhaven. Dat lukte niet, soms zelfs geen van beide. Vrij snel na de oprichting van de stichting werd ons een aantal kerken aangeboden. Er waren erbij die in een deplorabele toestand verkeerden: een lege kerk waar de vogels in en uit vlogen, waar de mest dik op de grond lag. Bijvoorbeeld die van Obergum, waar de restauratie niet was voltooid en het dak nog open lag. Daar had de kerkelijke gemeente op het beslissende ogenblik geen geld meer.

RUÏNES

De eerste jaren ging het zeer snel. Na vijf jaar bezaten we al achttien kerken. De laatste jaren gaat het wat trager. De grote noodgevallen zijn inmiddels al tot ons gekomen. Nu krijgen we kerken aangeboden omdat men de financiering niet meer rond kan krijgen, of omdat men is samengesmolten met andere kerkelijke gemeenten in de buurt. Dan wil men geen twee, drie of zelfs vier kerken houden.

Het aantal ernstige ruïnes is langzamerhand uit Groningen verdwenen. Dat wil niet zeggen dat de zaken er rooskleurig bij staan. Er bestaat ook verborgen verval. Dan zegt de architect: van buiten lijkt het heel aardig, maar ik zie zich overal vochtplekken aftekenen. De muur laat als een schil los van het onderliggende muurwerk, het pleisterwerk valt weg als je er tegenaan tikt en de lambrizing begint te rotten. Met andere woorden: er is veel voor het oog verborgen verval dat tenminste evenveel aandacht vereist als die desastreuze situaties van een aantal jaren geleden. En we hebben nogal wat kreppegevallen gered.

We zijn er niet zijn om de gemeenten uit de brand te helpen die zelf hun zaken aankunnen. Dat betekent dat we tot dusver vooral kerken hebben overgenomen van hele kleine gemeenschappen, zoals Loppersum, Middelstum en Stedum. Daardoor hebben we het meeste bezit in Noord-Groningen, waar het aantal kleine dorpjes overvloedig is. In Oost-Groningen zijn de kerkelijke gemeenten veel groter. Toen we de kerk van Oudeschans overnamen, was daar al jaren niet meer gekerkt.

tegen het miljoen. Naast alle subsidies betalen we zelf zo'n tien procent. Dat kunnen we opbrengen dankzij onze donateurs en allerlei eigen activiteiten, zoals rommelmarkten en inzamelingsacties.

De laatste vier jaar is het beleid dat we veel gedeeltelijk herstel uitvoeren. Alleen goten en daken, dakruiters, of voegwerk en schilderwerk wordt aangepakt, zodat de kerk voorlopig weer veilig is. We moeten het beleid afstemmen op onze beperkte middelen, dat is geen schande. We kunnen beter twee, drie of vier kerken goed onderdak hebben en dan in latere jaren maar eens naar het interieur kijken, dan dat we één kerk volledig restaureren en twee of drie andere laten inregelen

me niet alleen voor de kerk als zodanig, maar ook voor de staat waarin hij verkeerde. Ik schreef daar zelfs over. Ik vond dat een kerk bij restauratie volstrekt in oude toestand moest worden teruggebracht, ideeën die ik nu niet meer onderschrijf.

Mijn vakanties breng ik meestal daar door waar een zekere mate van kerkendichtheid bestaat. Aanvankelijk vonden de kinderen dat best leuk, want dan konden ze er doorheen rennen. Ik herinner me allerlei kerken in Engeland waar ze op de preekstoel gingen staan. Later vonden ze het minder aardig. De laatste vijf jaar maken m'n vrouw en ik altijd fietstochten, drie keer richting Duitsland, twee keer richting Engeland. Dan bezoeken we dertig tot zeventig kerken per vakantie.

Typerend voor de toestand van veel kerken: zo was die van Godlinze er bij het begin van de restauratie aan toe.

Wat je in zo'n kerk te het gestold zijn van een kelingsgang van een str dorp. Dat spreekt me m „het mooie”, wat toch e lijk begrip is. Dingen di verafschuwde, vind ik r Ik was toen meer een pr algemene smaak. Hoe mooier, zou je kunnen mer ik weleens bij d als een kerk niet uit de wen stamt is-ie niet waard... Ook een kerk eeuw, of zelfs uit deze kwaliteiten die het be ken hem te behouden.

WA

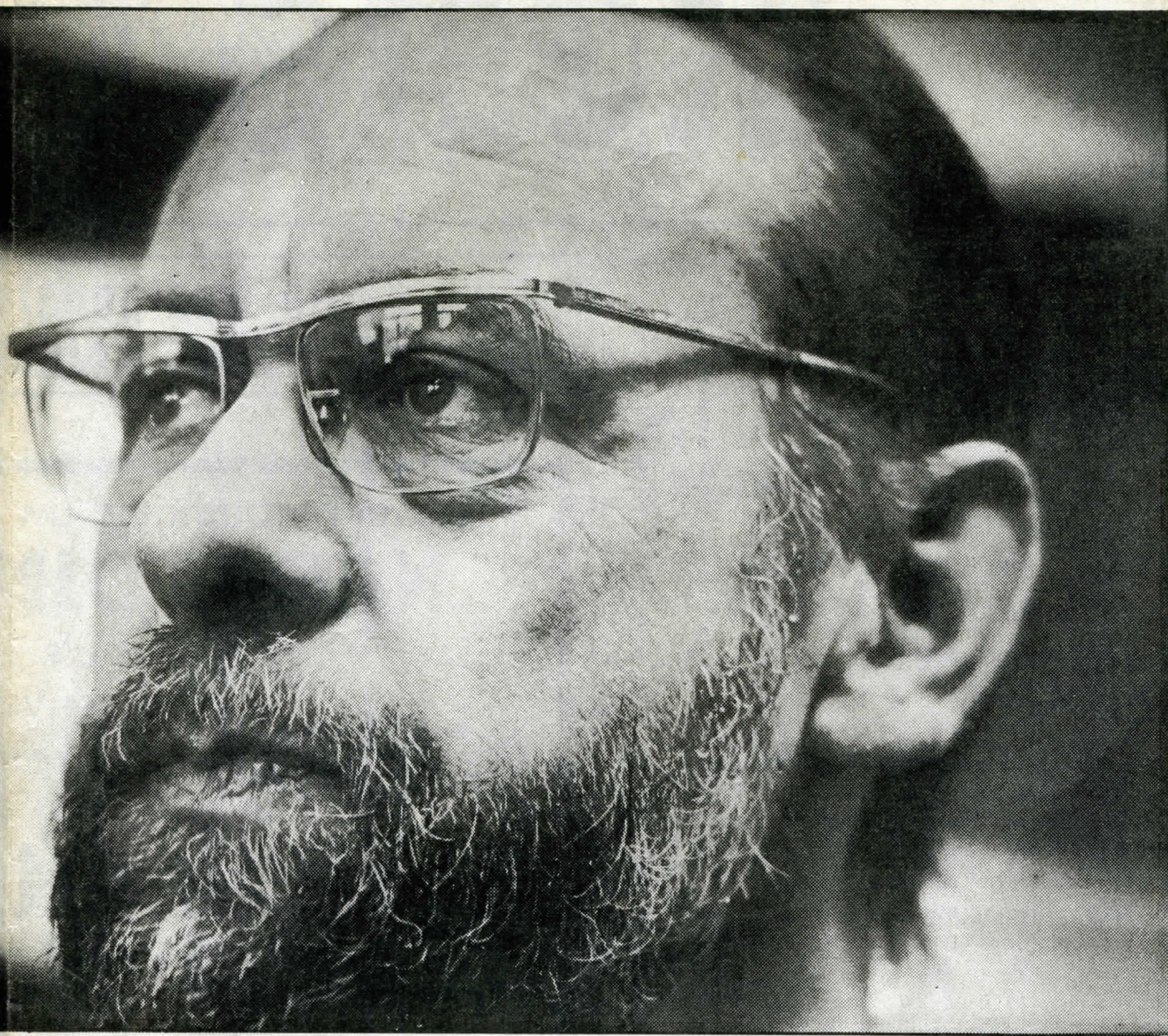
Vroeger moesten alle worden verwijderd, zek de negentiende eeuw s in veler ogen verwerpeli het oogpunt van kunst laatste vijf jaar heb ik d andere houding tegenov men. Je moet niet zegge

Ritz

Exodus 2

Hooguit vijf kwam C eerst in zondige aa Exodus 20:13. Argel totale onderschatti draagwijdte. In een griste hij uit een kart naast de kassa een ronde lolly. Het eu kwam pas naderhand thuis, waar Carolus n van een geschoolde g suikergoed op 't aan neerde. Ma rook onm raad; geleid door de s kelde achterdocht van calvinistische vormin tje rond de lekkernij „Hoe kom jij daar a woord bevestigde 't moeten. „Meegenor winkel.” Er restte slec de wandaad ongedaa terug naar de groot knellende opdracht, rolus pas na een stric vijf was te bewegen. prente belofte, zich m maals aan anderma vergripen kon slechts laire overmacht worde terd.

De recidive zat mind aanvankelijk in int werd gevreesd. Carol was een incident. O

Het aantal ernstige ruïnes is langzamerhand uit Groningen verdwenen."

FOTO: HARRY TIELMAN

oor de eeuwigheid

langrijke mate trekt mij de
 . Hoewel ik arts ben gewor-
 d ik al toen ik een jaar of vijf
 g veel belangstelling voor
 skunde en geschiedenis. Een
 g heb ik overwogen geschie-
 gaan studeren. Ook had ik
 gsafaan veel belangstelling
 hitectuur. Toen ik tien jaar
 nakte ik plattegronden van
 en. Grote gebouwen. Hotels,
 leizen zelfs. Dat intrigeerde

voorhand waardeloos is, wanneer
 het in de loop der eeuwen aan een
 kerk is toegevoegd. Het is op z'n
 minst de moeite waard om te over-
 wegen of je het zult verwijderen. De
 kerk van Wittewierum heb ik vroe-
 ger nooit betreden. Ik vond hem niet
 de moeite waard omdat hij uit 1863
 dateerde. Maar nu ik hem ken van
 een aantal bezoeken, spreekt hij me
 steeds meer aan. Er zit gietijzer in,
 wat ik misschien twintig jaar gele-
 den afschuwelijk vond. Nu zie ik het
 als een produkt van kunsthistori-
 sche ontwikkeling, maar ook als iets
 van een manier, dat ik

schilderd. We hebben een hele gele
 periode gehad. In Middelbert heb-
 ben we die kleur opnieuw aange-
 bracht. In Godlinze doen we dat ook
 weer. In Lettelbert hebben we pas
 ontdekt dat daar groenblauwe ban-
 ken voorkwamen. Je moet daar oog
 voor hebben. Waarschijnlijk had ik
 dat vroeger niet passend gevonden.
 Ik kende van huis uit natuurlijk al-
 leen bruine banken. In Garnwerd
 hebben we de banken nadrukkelijk
 bruin geschilderd. Dat heeft de ge-
 voelswaarde van een soort bruin
 café. Dat vind ik ook weer waarde-
 vol. Het is niet alleen de kleur die

We werken met een meerjaren-
 plan voor de komende tien jaar. Ik
 hoop dat dan de grote restauraties
 achter de rug zijn. Er zal daarna nog
 genoeg zorg nodig zijn om de kerken
 in goede staat te houden. Dat is het
 verraderlijke, waar kerkvoogdijen
 in het verleden ook al mee gecon-
 fronteerd zijn. Als men met veel
 moeite en geld een restauratie ach-
 ter de rug had, gebeurde er verder
 niks... We moeten niet de illusie heb-
 ben dat we na een restauratie
 met een gerust hart ons kerkenbezit
 kunnen gaan beheren. Zo is het ab-

kerken voor de eeuwigheid

en verkommeren. Zo doen we er in Tolbert wel een jaar of acht over voordat de kerk weer helemaal in orde is.

Ik ben indirect altijd al bij dit werk betrokken geweest. In de tijd dat ik hier in Groningen studeerde, ging ik eens mee met andere studenten, die zeiden: in Midwolde staat een leuke kerk. Vanaf dat moment ben ik op eigen gelegenheid op stap gegaan. Altijd op de fiets. Ik interesseerde me niet alleen voor de kerk als zodanig, maar ook voor de staat waarin hij verkeerde. Ik schreef daar zelfs over. Ik vond dat een kerk bij restauratie volstrekt in oude toestand moest worden teruggebracht, ideeën die ik nu niet meer onderschrijf.

Mijn vakanties breng ik meestal daar door waar een zekere mate van kerkendichtheid bestaat. Aanvankelijk vonden de kinderen dat best leuk, want dan konden ze er doorheen rennen. Ik herinner me allerlei kerken in Engeland waar ze op de preekstoel gingen staan. Later vonden ze het minder aardig. De laatste vijf jaar maken m'n vrouw en ik altijd fietstochten, drie keer richting Duitsland, twee keer richting Engeland. Dan bezoeken we dertig tot zeventig kerken per vakantie.

In belangrijke mate trekt mij de historie. Hoewel ik arts ben geworden, had ik al toen ik een jaar of vijf was erg veel belangstelling voor aardrijkskunde en geschiedenis. Een tijd lang heb ik overwogen geschiedenis te gaan studeren. Ook had ik van jongsafaan veel belangstelling voor architectuur. Toen ik tien jaar was, maakte ik plattegronden van gebouwen. Grote gebouwen. Hotels, flats, paleizen zelfs. Dat intrigeerde mij.

Wat je in zo'n kerk terugvindt, is het gestold zijn van een hele ontwikkelingsgang van een streek en een dorp. Dat spreekt me meer aan dan „het mooie”, wat toch een betrekkelijk begrip is. Dingen die ik vroeger verafschuwde, vind ik nu ook mooi. Ik was toen meer een produkt van de algemene smaak. Hoe ouder hoe mooier, zou je kunnen zeggen. Dat merk ik weleens bij de donateurs: als een kerk niet uit de middeleeuwen stamt is-ie niet veel meer waard... Ook een kerk uit de vorige eeuw, of zelfs uit deze eeuw, heeft kwaliteiten die het belangrijk maken hem te behouden.

WAARDELOOS

Vroeger moesten alle toevoegsels worden verwijderd, zeker als ze uit de negentiende eeuw stamden, een in veler ogen verwerpelijke eeuw uit het oogpunt van kunstbehoud. De laatste vijf jaar heb ik daar een heel andere houding tegenover aangenomen. Je moet niet zeggen dat iets op

voorhand waardeloos is, wanneer het in de loop der eeuwen aan een kerk is toegevoegd. Het is op z'n minst de moeite waard om te overwegen of je het zult verwijderen. De kerk van Wittewierum heb ik vroeger nooit betreden. Ik vond hem niet de moeite waard omdat hij uit 1863 dateerde. Maar nu ik hem ken van een aantal bezoeken, spreekt hij me steeds meer aan. Er zit gietijzer in, wat ik misschien twintig jaar geleden afschuwelijk vond. Nu zie ik het als een produkt van kunsthistorische ontwikkeling, maar ook als iets van een manier van kijken en leven van mensen uit die tijd.

Ik ben erg gevoelig voor curiosa. In zekere zin vind ik in een kerk niets te gek. Dat geldt zowel voor een preekstoel als voor grafzerken en beelden, met wat voor merkwaardige opschriften ook. In de middeleeuwen haalden ze heel wat fratsen uit, waarvan je je afvraagt: hoort dat in een kerk thuis... Teksten van een ronkende zelfverheffing, afbeeldingen van gedrochten, soms bijna obscene gestalten. Op opklapbankjes van koorgestoelten kun je allerlei spreekwoorden uitgebeeld zien, niet alleen ordentelijke, maar ook zeer volkse... Ik denk dat wij in de achttiende en negentiende eeuw een zekere preutsheid hebben gekregen, een warsheid van opschik, die we best weer eens mogen afschaffen.

Banken werden vroeger in de meest opzienbarende kleuren ge-

schilderd. We hebben een hele gele periode gehad. In Middelbert hebben we die kleur opnieuw aangebracht. In Godlinze doen we dat ook weer. In Lettelbert hebben we pas ontdekt dat daar groenblauwe banken voorkwamen. Je moet daar oog voor hebben. Waarschijnlijk had ik dat vroeger niet passend gevonden. Ik kende van huis uit natuurlijk alleen bruine banken. In Garnwerd hebben we de banken nadrukkelijk bruin geschilderd. Dat heeft de gevoelswaarde van een soort bruin café. Dat vind ik ook weer waardevol. Ik sta open voor ideeën, al moeten we datgene wat in de loop der eeuwen is ontstaan met de grootst mogelijke zorg omringen.

We werken met een meerjarenplan voor de komende tien jaar. Ik hoop dat dan de grote restauraties achter de rug zijn. Er zal daarna nog genoeg zorg nodig zijn om de kerken in goede staat te houden. Dat is het verraderlijke, waar kerkvoogdijen in het verleden ook al mee geconfronteerd zijn. Als men met veel moeite en geld een restauratie achter de rug had, gebeurde er verder niks... We moeten niet de illusie hebben dat we na een restauratie met een gerust hart ons kerkenbezit kunnen gaan beheren. Zo is het absoluut niet. Kerken die tien jaar geleden gerestaureerd zijn, hebben nu al een beurt nodig van veertig- tot vijftigduizend gulden."

